

Тітова, О.А. (2025). Професійний розвиток викладача фахового коледжу як відповідь на виклики сучасності. In: Кюрчев, С.В., Радкевич, В.О., Кюрчев, В.М. (eds.) Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матер. VI Міжнародної наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 28-30 травня 2025 р.). Запоріжжя, ТДАТУ, 301-308.

УДК 377.35:378.147:004.738.5(477)

Секція 5. Використання інноваційних технологій в освітньому процесі в умовах сучасних викликів

Олена Тітова

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу фахової передвищої освіти

Інституту професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Анотація

У статті розглянуто сучасні виклики, які постали перед викладачами фахової передвищої освіти в умовах цифровізації, зміни освітніх запитів студентів і трансформації освітньої політики. Обґрунтовано необхідність переосмислення підходів до професійного розвитку, виокремлено ресурси та напрями підтримки викладача як ключової фігури освітніх змін.

Ключові слова: фахова передвища освіта, професійний розвиток, цифровізація, викладач, освітні виклики.

Abstract

The article explored current challenges facing professional pre-higher education teachers amidst digitalization, evolving student expectations, and educational policy transformation. The author substantiated the need to rethink approaches to professional development and identifies resources and directions to support teachers as key agents of educational change.

Keywords: professional pre-higher education, professional development, digitalization, teacher, educational challenges.

Фахова передвища освіта переживає період глибоких системних змін, викликаних як внутрішніми трансформаціями, так і глобальними тенденціями. Сучасний етап розвитку характеризується переосмисленням місії освіти. Якщо раніше ключовою метою було формування висококваліфікованого фахівця, здатного виконувати стандартні професійні завдання, то сьогодні йдеться про підготовку самозарадної, мобільної особистості, яка вміє адаптуватися до змін, бачити можливості, створювати власну кар'єрну траєкторію, формувати нові ринки праці, відповідально взаємодіяти із соціумом. Такий фахівець має бути не просто «виконавцем», а свідомим громадянином, учасником і рушієм суспільних змін.

У цьому контексті центральна роль належить викладачеві фахового коледжу. Саме він є носієм професійної культури, транслятором освітніх цінностей і основним чинником забезпечення якості освіти. Як засвідчили учасники нещодавно проведеного у Львові круглого столу [1], присвяченого підсумкам імплементації Закону України «Про фахову передвищу освіту», проблема професійного розвитку викладача стала точкою концентрації уваги педагогічної спільноти, науковців, управлінців. Йшлося про необхідність створення нової парадигми освітньої взаємодії, в якій викладач – не лише провідник знань, а й модератор змін, наставник, стратег.

Виклики, що постали перед системою фахової передвищої освіти, вимагають оновлення професійного профілю викладача. Це, зокрема, забезпечення якості освіти [2], безбар'єрності, впровадження універсального освітнього дизайну, цифровізація освітнього процесу. Потреба у володінні цифровими інструментами стала не просто побажанням – це базова умова ефективної роботи в освітньому середовищі, що стрімко змінюється. Розширення EdTech-платформ, упровадження LMS-систем, використання віртуальних лабораторій, інструментів адаптивного навчання, ІІІ-сервісів — усе це вимагає від викладача постійного оновлення цифрової грамотності, здатності добирати адекватні ресурси й ефективно інтегрувати їх у навчальний процес дистанційного й гібридного навчання. Особливу увагу привертає

розвиток штучного інтелекту: за прогнозами UNESCO [3], його інтеграція в освіту буде впливати не лише на зміст навчання, а й на педагогічну взаємодію, форми контролю, освітню етику. Від викладача очікується не заборона нових інструментів, а критичне ставлення, аналітична грамотність, здатність навчити студента ефективній та відповідальній взаємодії з цифровими інтелектуальними системами. Майбутній фахівець має бути не пасивним споживачем, який не може створити інтелектуальний продукт без допомоги штучного інтелекту, а активним і впевненим провідником у світі цих технологій; він має бути здатним втримати позицію керівника, ідеолога процесу створення нових знань і рішень.

Паралельно педагоги змушені працювати в умовах інфраструктурної нестабільності: перебої з електропостачанням, тривоги, релокація закладів освіти, зміна аудиторного навантаження – усе це ускладнює планування й реалізацію освітнього процесу. Часто саме викладачеві доводиться бути центром адаптації: оперативно переходити в онлайн-формат, підтримувати мотивацію студентів, компенсувати освітні втрати, які виникають через об'єктивні зовнішні умови.

Ще один виклик – необхідність орієнтації в нових пріоритетах європейської освітньої політики, таких як екологічна відповідальність (згідно з European Green Deal), підприємницьке мислення, компетентнісний підхід, розвиток кар'єрного самоменеджменту. Сучасний фахівець має бути гнучким, самозарадним, здатним діяти в умовах невизначеності. І саме викладач має стати провідником до формування таких якостей, що передбачає і його власне професійне переосмислення.

Зміна освітніх запитів студентів також зумовлює трансформацію підходів до професійної діяльності викладача. Сучасні студенти очікують від викладача гнучкості, швидкого зворотного зв'язку, і взагалі наявності цього зв'язку. Нещодавно Андреас Шляйхер, директор з питань освіти і навичок Організації економічного співробітництва та розвитку, ініціатор і керівник Програми міжнародного оцінювання учнів (PISA) [4] навів приклад того, що в Азії учні

демонструють вищі рівні, зокрема завдяки ефективному зворотньому зв'язку між викладачами та здобувачами освіти, які очікують можливості бути почутими й діяти проактивно. Не можемо не згадати про такий виклик як інтернаціоналізація освіти, наші прагнення інтегруватися до європейського освітнього простору, що викликає посилення вимог до міжкультурної комунікації, володіння іноземними мовами, розуміння міжнародних стандартів якості.

Відтак, професійний розвиток викладача фахової передвищої освіти постає не лише як індивідуальне завдання, а як стратегічний пріоритет освітньої політики. Це – відповідь на виклики сучасності, що поєднує прагнення до якості, технологічного оновлення та гуманізації освітнього процесу.

Професійний розвиток викладача фахової передвищої освіти є наріжним каменем у забезпеченні якості підготовки майбутніх фахівців. Водночас у цій сфері спостерігається низка системних проблем, що ускладнюють становлення інноваційного, адаптивного і мотивованого педагогічного працівника.

Насамперед, відсутня узгоджена державна політика у сфері професійного розвитку викладачів ЗФПО. Хоча Концепція підготовки педагогічних кадрів (2018), Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019) та інші документи визнають необхідність безперервного підвищення кваліфікації. На основі результатів наших досліджень констатуємо, що на практиці розвиток професійної компетентності викладачів у закладах фахової передвищої освіти здійснюється переважно фрагментарно, без чітких вимог і механізмів підтримки з боку держави, без використання системного підходу до організації цілеспрямованого професійного розвитку викладачів у середовищі коледжу [5].

Крім того, викладачі часто мають обмежену можливість навчатися з використанням сучасних освітніх ресурсів, платформ, сертифікаційних програм, програм міжнародної мобільності. Стажування в ІТ-компаніях,

цифрових лабораторіях, виробничих кластерах — це скоріше виняток, ніж усталена практика. Нерідко самі викладачі змушені власним коштом або у вільний від роботи час опановувати новітні технології й підходи.

Окремо варто наголосити на недостатній взаємодії ЗФПО з бізнесом і роботодавцями, що унеможлиблює оновлення змісту освітніх програм відповідно до ринку праці. Саме роботодавці могли б стати каталізаторами змін: через надання стажувань, запрошення фахівців-практиків, спільне формування кейсів для практичних занять. Проте механізмів залучення зовнішніх партнерів наразі бракує або вони неефективні.

Слабкою залишається і мотивація до впровадження педагогічних інновацій. В умовах високого навантаження, бюрократизації звітності, нестачі ресурсів, впровадження нових методик і цифрових рішень часто сприймається як додаткове навантаження, а не як професійна перспектива. Відсутність стимулів — як фінансових, так і моральних — гальмує розвиток ініціативності в освітньому середовищі ЗФПО.

Таким чином, професійний розвиток викладача залишається переважно його власною відповідальністю, а не результатом комплексної інституційної чи державної політики. Це потребує системного перегляду підходів і створення середовища, де розвиток педагога є не обтяженням, а ресурсом і можливістю для зростання.

Попри наявні виклики, в системі фахової передвищої освіти поступово вибудовується екосистема підтримки професійного зростання викладачів. Вона базується як на ініціативах і діяльності закладів освіти, наукових установ, активності самих педагогів, у співпраці з громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Свій внесок роблять і науковці Інституту професійної освіти НАПН України, зокрема відділу фахової передвищої освіти [6], що досліджує проблеми галузі з 2017 року, активно реалізуючи інноваційні освітні проєкти в експериментальних закладах освіти і впроваджуючи наші наукові напрацювання, спрямовані останні 3 роки на оновлення підходів до

професійного розвитку викладачів. Як, наприклад, під час регіонального експерименту на базі ВСП «Немішайвський фаховий коледж НУБіП України» [7], де перевірялася ефективність педагогічних умов цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахових дисциплін і впроваджувався новий підхід до розвитку досліджуваного феномену, суть якого полягає у системному поєднанні можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти, тобто ретельно спланованої методичної роботи коледжу, заходів професійного розвитку, які пропонують Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти та Інститут професійної освіти НАПН України щодо професійного-педагогічного розвитку викладачів фахових дисциплін, участі викладачів у професійних спільнотах, навчання на онлайн-курсах та відкритих освітніх платформах, проведення науково-педагогічних досліджень, підготовка вихованців до участі у конкурсах, олімпіадах і звісно професійний саморозвиток викладачів. Що дозволяє формувати індивідуальні освітні траєкторії, які враховують не лише фах, а й освітні потреби, стиль викладання, професійні прагнення викладача. Особливо цінним є розвиток горизонтального навчання: коли досвідчені викладачі передають свої напрацювання молодим колегам.

Сприятливою формою розвитку виступає академічна мобільність – участь у професійних стажуваннях, короткострокових програмах, міжнародних освітніх проєктах, зокрема в межах програм Erasmus+.

Важливим ресурсом є онлайн-курси та відкриті освітні платформи. Українські платформи — Prometheus, EdEra, Академія цифрового розвитку, Всеукраїнська школа онлайн — пропонують безоплатний доступ до програм з медіаграмотності, цифрової безпеки, сучасної педагогіки. Міжнародні ресурси, як-от EdEx, Coursera, FutureLearn, Alison, надають сертифіковані курси провідних університетів світу, що дозволяє викладачам оновлювати знання у своїй предметній галузі та розвивати soft skills. Завдяки проєктам USAID, Erasmus+, GIZ педагоги мають змогу долучатися до стажувань і проєктних тренінгів.

Зростає популярність мікрокваліфікацій та цифрових сертифікатів, які визнаються як частина системи неперервної освіти. Курси за окремими модулями, підтверджені відкритими цифровими бейджами (open badges), дозволяють швидко оновити знання або набутися нової компетентності. Це особливо цінно в умовах швидкої зміни технологій та запитів ринку. Формування електронного професійного портфоліо стає новим стандартом – воно акумулює досягнення, свідоцтва, проекти, рекомендації та є інструментом самопрезентації фахівця.

Водночас саморозвиток і дослідницька діяльність викладача набувають нової актуальності [8]. Осмислення власної практики, участь у прикладних наукових дослідженнях, написання статей, проведення педагогічних експериментів не лише підвищують професійний рівень викладача, а й стимулюють самоусвідомлення ролі педагога як агента змін. Це підтверджують аспіранти ІПО НАПН України з числа педагогічних працівників закладів професійної та фахової передвищої освіти.

Отже, професійний розвиток викладача фахової передвищої освіти є вирішальним чинником забезпечення якості освіти та відповідності її сучасним вимогам. Це не лише реакція на зовнішні виклики – цифровізацію, трансформації місії професійної освіти, очікування нового покоління студентів, – а й прояв глибокої внутрішньої потреби самого педагога до особистісного й професійного зростання.

Нині успішний викладач – це і фахівець у певній галузі, і наставник, аналітик, новатор. Це лідер освітнього середовища, який здатен навчатися впродовж життя, впроваджувати зміни, працювати у взаємодії з роботодавцями та відкрито відповідати на виклики майбутнього, а тому потребує безперервного системного цілеспрямованого розвитку професійної компетентності за підтримки колег, керівництва закладу освіти та держави.

Саме такі викладачі здатні формувати покоління свідомих, ініціативних фахівців, які не просто працюють у професії, а творять її нову якість у швидкозмінному світі.

Список використаних джерел

1. Фахова передвища освіта на перехресті змін: у Львові відбувся круглий стіл за участю Олега Шарова та Ірини Шумік. Facebook: допис від 8 травня 2025 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/16bp15sdYX/> (дата звернення: 21.05.2025).
2. Освітні втрати у фаховій передвищій освіті: аналітична довідка за результатами всеукраїнського опитування студентів та викладачів, 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/osvitni-vtraty-fpo-2024/> (дата звернення: 16.05.2025).
3. Generation AI: navigating the opportunities and risks of artificial intelligence in education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/articles/generation-ai-navigating-opportunities-and-risks-artificial-intelligence-education> (дата звернення: 16.05.2025).
4. Пан Андреас Клаус Рейнгольд Шляйхер – у НАПН України. Facebook: допис від 14 травня 2025 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/15WDPMw6KT/> (дата звернення: 21.05.2025).
5. Тітова О. А., Лузан П. Г., Пащенко Т. М., Мося І. А., Остапенко А. В., Ямковий О. Ю. Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія / ред. О. А. Тітова. – Київ : ІПО НАПН України, 2023. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/738694/> (дата звернення: 16.05.2025).
6. Відділ фахової передвищої освіти. Інститут професійної освіти НАПН України. URL: <https://ivet.edu.ua/laboratoriya-naukovo-metodychnoosupr/> (дата звернення: 20.05.2025).
7. Пащенко Т., Альохін В., Вергелес О. Професійна компетентність сучасного викладача фахового коледжу: діагностичний аспект // Інноваційна професійна освіта. – 2024. – Т. 6, № 19. – С. 269–282. – (У: Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства : монографія / за наук. ред. В. О.

Радкевич). – Київ : ІПО НАПН України. – DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2024.6.19.%25p>. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743465/> (дата звернення: 16.05.2025).

8. Тітова О. А., Лузан П. Г., Пащенко Т. М., Мося І. А., Остапенко А. В., Ямковий О. Ю. Самовдосконалення педагогічних працівників фахових коледжів: Методичні рекомендації / наук. ред. О. А. Тітова. – Київ : ІПО НАПН України, 2024. – DOI: <https://doi.org/10.32835/978-617-8167-06-6/2024>. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743407> (дата звернення: 10.05.2025).